

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2022-24-2>

УДК 811.111'38

ДМИТРОШКІН Д.

Хмельницький національний університет

ТЕЛЕСКОПІЗМИ ІЗ КОРЕЛЯТАМИ ВЛАСНИХ НАЗВ НА ВИРАЖЕННЯ ОЗНАКИ В СУЧАСНОМУ АМЕРИКАНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

У статті досліджено телескопізми американського спортивного медіадискурсу. Проаналізовано телескопічні утворення, що базуються на власній назві та прикметнику/дієприкметнику. Було встановлено, що власна назва завжди виражає ім'я спортсмена або назву команди. Прикметниковий або дієприкметниковий компонент завжди описує компонент, виражений власною назвою. Описано структуру та семантику телескопізмів даного типу. Розкрито основний стилістичний ефект вживання таких лексем в мові.

Ключові слова: телескопізм, спорт, американський спортивний медіа дискурс, композитологія, власна назва.

DMYTROSHKIN D.

Khmelnitskyi National University

BLENDED WORDS WITH PROPER-NAME COMPONENTS TO EXPRESS QUALITY IN PRESENT-DAY AMERICAN SPORTS DISCOURSE

The article deals with compounding in present-day English. A specific type of compound words, blended words, used in modern American sports media discourse was studied. Specifically, blended words of adjectival nature were analyzed in the paper. The author analyzes blended words created by means of joining contracted forms of a proper name and an adjective or participle II. This type of blended words in American sports media discourse is suggested to be specific to sports terminology only; however, the trend in this type of word formation penetrates other spheres of human activity. The component represented by a proper name always refers to an athlete's or team name. The major function of such lexemes is to describe a game or recent period of the athlete or team by means of stylistic effect. Pun is the basic device used in formation of such blended words. It has been established that the researched lexical units can be divided into two major groups: blended words with adjectives and blended words with participle II. A slight semantic difference between the groups has been revealed. It has also been indicated that such blended words are primarily used as headlines to articles posted on Internet pages to describe a recent match or successful/unsuccessful period for a team. Broader sentences are used in contaminated form to create certain stylistic affect and attract reader's attention to the article. Specific examples slightly deviating from the entire group of lexemes have been analyzed, namely blended words used in a speech of a sports commentator and blended words having slightly different morphological structure. The research contributes greatly to the theory of word formation, namely compounding. Further prospects of the research have been singled out.

Key words: blended words, sports, American sports media discourse, compounding, proper name.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Слово є основною одиницею будь якої мови, а складне слово відіграє особливу роль, оскільки поєднує в собі та виражає ознаки двох, трьох і більше номінантів. Наразі словотвір можна розглядати як окремішній розділ науки про мову разом із лексикологією, граматикою, стилістикою.

Словотвір займає важливу позицію в лексико-семантичній системі сучасної англійської мови, оскільки він став джерелом поповнення та розвитку словникового складу мови за рахунок арсеналу функціонально-структурних одиниць. Саме сучасний етап розвитку англійської мови став періодом суттєвого розвитку осново складання, оскільки на ньому спостерігається поява складних понять в абсолютно різних дискурсах та сферах діяльності людини, що пояснюється тенденцією до економії мовних ресурсів. Зазначена тенденція викликала бурхливу появу складних лексичних одиниць, що характеризуються розгалуженою семантикою та широким спектром комунікативно-стилістичних конотацій. Складні лексичні одиниці, або ж композити, досить розповсюджені в сучасній англійській мові. Вивчення їх структури та семантики має надзвичайно важливе значення для лінгвістики, як в теоретичному, так і в практичному аспекті, адже композити характеризуються широким спектром комунікативно і стилістичних конотацій та експресивно-стилістичним потенціалом. Композитологія також має велике практичне і теоретичне значення для вивчення неологізмів, оскільки окрім утворення нових понять за допомогою осново складання, в сучасній англійській мові спостерігаються новітні, раніше не вивчені типи складних слів, що заслуговує на особливу увагу лінгвістів.

Аналіз досліджень та публікацій

Питаннями словотвору в англійській мові займалися як вітчизняні, так і зарубіжні мовознавці (О.Есперсен, О. С. Кубрякова, Н. В. Квартіч, Д.І.Квеселевич, Р. Лебер, Г. Марчанд, О.Д. Мешков, Л.Ф. Омельченко, М. М. Полюжин, Н.Фаб, Ю. Леві, Е. Селкірк, Р. Г. Уелман, Б. Уоррен, Н.Фабб, С. Олсен, М. Гаспельмат, Л. Бауер, А. Біссето, які у своїх дослідженнях значну увагу приділяють семантиці складних слів, проблемам розмежування складних слів і словосполучень, моделям осново складання та класифікації складних слів.

В дослідженнях О. Селіванової розглядаються критерії композитної номінації. Дослідниця виокремлює денотативний та семантичний критерії, описує синтаксичну цілісність композит та критерії їх лексико-граматичної єдності. Дослідженню колоративної композити в англійській та українській мовах, зокрема семантики колоративних композит присвячено праці розвідки О.В. Деменчук, Х. Мелько.

Формулювання цілей статті

Головною метою статті є дослідити спортивні телескопізми із корелятами власної назви, що завжди виражають характеристику або опис компонента, вираженого власною назвою. У статті ми здійснимо спробу проаналізувати структуру та семантику таких лексичних одиниць, а також висвітлити стилістичний ефект вживання таких телескопізмів.

Виклад основного матеріалу

Зважаючи на значний інтерес у сучасній лінгвістиці до композитології, широке використання композитних домінантів в різних сферах життєдіяльності людини, зростаючу активність словоскладання у поповненні словникового складу сучасної англійської мови та формування новітніх моделей основоскладання, вважаємо за необхідне ґрунтовніше дослідити специфіку складних слів у сучасній англійській мові, а саме в сфері спорту.

Основоскладання є одним з найпродуктивніших типів словотворення в англійській мові. Складні слова, або композити, утворюються внаслідок поєднання двох або більше основ, що пояснюється дією закону семантичної компресії синтаксичних одиниць.

Телескопічні композити американського спортивного медіадискурсу складаються, як правило, з двох усічених основ іменника, прикметника, рідше дієслова і виражають збірне поняття, спираючись на значення компонентів. Компонентами телескопічних композитів можуть виступати різні частини мови, іноді власні назви. Такі лексичні одиниці вживаються для спрощення графічної форми композитного номінанту і позначають назви команд, спортивні споруди, турніри, матчі між двома командами або спортсменами, якісні характеристики спортсменів зі стилістичним ефектом [1].

Для сучасного американського спортивного медіадискурсу характерне широке використання незвичних для лінгвістики телескопізмів. Незвичними вони вважаються тому, що подібні моделі утворення телескопізмів раніше не були помітними лінгвістами і, відповідно, потребують ретельного вивчення. У попередніх працях ми описували спортивні телескопізми, утворені на основі власних назв (як правило, імен та прізвищ спортсменів, назв команд) та детально проаналізували іменникові телескопізми, утворені на основі власних назв та іменників [2]. У даному дослідженні увага буде зосереджена на телескопізмах, що утворюються на основі усічених основ прикметника /дієприкметника та виражають характеристику того чи іншого явища.

Необхідно зазначити, що досліджувані нами телескопізми є суто okazіональними і в більшості випадків слугують назвою до статті, що описує нещодавній виступ команди або спортсмена [4]. Такі лексичні одиниці зазвичай носять описовий характер та у стислій формі передають довгі повідомлення або дають читачеві уявлення про що буде говоритися у статті. Також важливим аспектом є те, що злиття основ переважно відбувається з урахуванням гри слів та співзвучності з іншими словами. Тобто, новоутворене слово завжди нагадує вже існуючі слова, завдяки чому авторський телескопізм стає зрозумілим. Обов'язковим є використання дефісу, який розмежовує усічені основи (однак можуть бути винятки і це правило не діє для телескопізмів, що вживаються в усному мовленні спортивних коментаторів). Всі телескопізми даного типу можна розділити на дві групи:

- 1) злиття основи власної назви, або спортивного терміну та основи прикметника;
- 2) злиття основи власної назви та основи дієприкметника

Телескопізми першої групи – злиття усіченої форми власної назви (імені, прізвища спортсмена, назви команди) або спортивного терміну (зустрічається дуже рідко) та усіченої форми, як правило, основи прикметника використовуються в якості заголовків в Інтернет виданнях та описують особу або групу людей, виражених першим усіченим компонентом. Такі телескопізми можна трактувати як іменники або як прикметники. Їх семантичну структуру можна зобразити наступною формулою: [name abbr.] + [adj. abbr.] = N./Adj.

До цієї групи відносимо такі телескопічні утворення як *Bryz-tastic*, яке з'явилося після чудової гри голкіпера Бризгалова. Як можна здогадатися, даний телескопізм утворений на основі поєднання прізвища спортсмена *Bryzgalov* та прикметника *fantastic*. З'явився цей телескопізм як заголовок до статті, у якій описувався вдалий період для спортсмена, а саме – три матчі поспіль, які він відстояв на нуль. По суті, цей телескопізм є стислою формою речення *Bryzgalov shows fantastic game and is on streak of three consecutive shutouts*. Однак використання телескопізму слугує не лише для економії мовних засобів, але також виконує стилістичну функцію та привертає увагу читача до цієї статті.

Аналогічно утворений телескопізм *Pen-sational* (*Penguins + sensational*) – з'явився після того, як хокейна команда Пінгвінс з міста Піттсбург виграла 9 матчів поспіль. В цьому прикладі ми бачимо співзвучність телескопізму зі словом *sensational*, а також використання дефісу як графічного маркеру

складного слова. Саме же телескопізм заміняє речення *Pittsburgh Penguins are on a sensational 9-game winning streak*. І, знову ж таки, використання телескопізму замість речення створює стилістичний ефект та привертає увагу читача.

Телескопізм *Gabolous* – ще один яскравий приклад. З'явився він після того, як Маріан Габорік провів чудовий матч та слугував заголовком до статті, в якій описувався успіх спортсмена в конкретному матчі. Утворена ця лексема за допомогою усіченої основи прізвища спортсмена – *Gaborik* та прикметника *fabulous*, який описує його гру. Даний телескопізм є винятком з правила графічного оформлення та не містить в собі дефісу. Використання цього телескопізму мотивується прагненням до економії мовних засобів, а саме короткою формою вираження речення – *Gaborik plays a fabulous game* або *Gaborik is fabulous in his last game*.

Цікавим прикладом є слово *dang-o-licious*. Повністю авторський телескопізм, вжитий спортивним коментатором під одного з хокейних матчів. В даному випадку не використовується власна назва (ім'я спортсмена або назва команди), а використовується спортивний термін *dangle* – обхід суперника майстерним рухом або фінтом. У цьому випадку воно поєднується із прикметником *delicious* за допомогою сполучного елементу *-o*. Незважаючи на це, семантична структура телескопізму залишається аналогічною до попередніх прикладів – прикметник описує або надає характеристику поняттю/об'єкту вираженого першим компонентом. Таким чином, *dang-o-licious* можна перекласти як солодкий фінт або солодкий прохід. Попри те, що це не є заголовком статті, а словом, вжитим в усному мовленні, вмотивованість вживання цього телескопізму теж повністю відповідає зазначеним раніше прикладам. *Dang-o-licious* було використано у реченні *Alex Ovechkin, dang-o-licious!* коментатором після того, як Овечкін забив гол після блискучого проходження повз захисника команди противника. По суті, в цьому прикладі телескопізм *dang-o-licious* теж використаний для економії мовних засобів та емотивної оцінки ігрової ситуації і представляє собою речення *a delicious dangle by Ovechkin past the defenseman*.

Окремо можна виділити телескопізм типу *Lund-beatable*. У ньому також виражається оцінка або характеристика компоненту, вираженого власною назвою. Утворено телескопізм за схемою *Lundquist + unbeatable*, буквально – Лундквіст не пропускає вже три гри поспіль. Утворення даного телескопізму є дуже цікавим з точки зору морфології та семантики слова. Звукова форма вказує нам на слово *unbeatable* (непереможний). Компонент *lund* утворено від прізвища воротаря *Lundqvist* та обігрується із заперечним префіксом *un*, завдяки чому утворюється гра слів на основі співзвучності новоутвореного *Lund-beatable* та прикметника *unbeatable*. Сам телескопізм буквально означає, що Лундквіст залишив свої ворота недоторканими, або ж вийшов непереможним з гри. Дана лексична одиниця з'явилась після того, як Лундквіст відіграв свій черговий матч на нуль. Даний приклад є цікавим тим, що компонент, який репрезентує власну назву певною мірою виконує функцію префікса, але не є просто префіксом, а цілісним компонентом, який співвідносить значення слово зі спортсменом. Компонент, виражений прикметником, описує інший компонент, виражений власною назвою. У даному телескопізмі актуалізується речення *Lundqvist shuts down the opponent with another solid game*.

Інший цікавий приклад – телескопізм *im-pekk-able*. Розуміння його значення потребує екстралінгвальних знань. В даному випадку відбувається гра слів, а саме обігрується слово *impeccable* (бездоганний). Завдяки дефісу – графічному маркеру композити, можемо побачити, що в даному телескопізмі виокремлюється компонент *pekk*, що представляє ім'я голкіпера *Pekka Rinne*, тобто є усіченою основою імені *Pekka*. Таким чином, слова *im-pekk-able* та *impeccable* абсолютно ідентичні за звучанням. Єдина зміна відбувається на рівні написання слова: частинка *ress* (як в закріпленому в словнику прикметнику) тепер пишеться як *pekk*, в результаті чого зберігається оригінальне звучання та значення прикметника *impeccable*, але робиться відсилка на спортсмена на ім'я *Pekka*. Телескопізм з'явився як заголовок до статті, у якій описується остання гра *Pekka Rinne*, яку він провів блискуче, не пропустивши жодної шайби. Таким чином, телескопізм *im-pekk-able* актуалізує в собі речення *Pekka Rinne is impeccable in goal for the Nashville Predators in his last start*.

Структуру таких телескопічних утворень можна зобразити наступною формулою, яка буде дещо відмінна від загальної формули для телескопізмів, що ми відносимо до цієї групи: [adj. (prefix) [name] adj.] = Adj.,

де усічена форма власної назви “розриває” прикметникову основу та завжди використовується між префіксом та коренем прикметника. В сумі складених значень отримуємо прикметник, який описує зазначеного спортсмена (як правило якість його гри). Ключовим елементом у даних випадках залишається гра слів, адже такі телескопізми зажди повинні звучати, як існуючий прикметник, який, власне, і виражає ознаку. Корелят власної назви

Телескопізми другої групи виражають якісні ознаки, притаманні на даний період окремим спортсменам або цілим командам. Основною функцією таких телескопізмів є не економія мовних ресурсів, а стилістичний ефект. У даних телескопізмах відбувається гра слів, де утворюється новий прикметник-композит із компонентом власної назви, що підсилює образність та виділяє окремі характеристики спортсменів. Семантику таких утворень можна зобразити наступною формулою: [compound [name abbr.] noun] + ed (PII) = Adj.

Цікавим прикладом може слугувати слово *Rus-tled up*. Даний телескопізм з'явився після того, як збірна Росії з хокею виграла молодіжний чемпіонат світу. Він утворений на основі слів *Russia* та *to rustle up*, що буквально означає – підсмажити, приготувати щось нашвидкуруч, використаного у формі дієприкметника. Телескопізм зберігає первинну форму слова *to rustle up*, але компонент *rus* вже не є складом слова *to rustle*, а є усіченою формою слова *Russia* завдяки дефісу, як графічного маркера поєднання основ. Очевидним є прийом гри слів для вираження стилістично-забарвленого значення вдалої гри. В даному телескопізмі актуалізується речення *team Russia easily defeats their opponents*. Необхідно зазначити, що в даному випадку, на відміну від телескопі змін першої групи, характеристика надається не спортсмену або команді, виражених власною назвою, а іншій персоні, що не згадується в самому телескопізмі. Компонент, виражений дієприкметником, позначає дію, виконану персоною (або групою людей) зазначених в другому компоненті. Тобто, такий телескопізм описує третю сторону (її стан) і виражає активну дію головного виконавця, що згадується в телескопізмі.

Лексема *body-czech-ed* є яскравим прикладом використання гри слів для утворення телескопізму. *Body-czech-ed* утворено від слів *bodycheck* (силовий прийом, поштовх суперника в корпус) та назви країни Czech Republic (Чехія). Знову ж таки, власна назва, а у даному випадку географічна, виражає головного виконавця дії, тобто спортсмена або команду, а дієприкметник – стан їхнього суперника, що спричинений дією, яка актуалізується інфінітивом даного дієприкметника. Тобто, *body-czech-ed* можна перекласти як *жорстка гра збірної Чехії*.

Іншим цікавим прикладом є телескопізм *pen-energized*. Структурно він належить до другої групи, однак семантично – дещо відмінний. Утворений телескопізм на основі назви хокейної команди *Penguins* та дієприкметника *energized*. У даному випадку дієприкметник описує компонент, виражений власною назвою. З'явився цей телескопізм як заголовок до статті, після серії перемог з 9 ігор команди *Піттсбург Пінгвінс*. Буквальний його переклад – *заряджений/наелектризований/потужний виступ Пінгвінів*. У даному прикладі яскраво актуалізується речення *the Penguins are energized along the winning stretch of 9*.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже ми бачимо, що головною функцією даних телескопізмів є стилістичний ефект. Завдяки прийому гри слів, автор у досить короткій та яскравій формі описує головний лейд-мотив матчу, або певного часового відрізка для команди або окремо взятого спортсмена.

Говорячи про основні характеристики вищезгаданих телескопізмів, варто зазначити, що вони з'являються лише у заголовках статей. Власне один телескопізм і є заголовком. Характерною особливістю таких телескопічних утворень є те, що компонент-корелят власної назви майже завжди виділяється дефісом. Дана особливість вказує на цілеформленість лексичної одиниці та дозволяє нам з впевненістю стверджувати, що всі, наведені вище приклади, є телескопізмами. Основною функцією таких лексичних творень є стилістична, яку ми можемо поділити на дві: атрибутивна – називає якості спортсменів, команд та номінативна – називає стан гравців, команд, підсумки змагань тощо. Також необхідно відмітити оказіональний характер таких телескопізмів. Вони фактично є одноденними словами і зникають з появою нових телескопізмів, нових результатів ігрового дня та підсумків змагань. У таких лексичних одиниць немає шансу перейти в статус узувальних. Гра слів вдало поєднує прагнення до економії мовних засобів та стилістичного ефекту.

Отримані дані дозволяються нам говорити про нові способи словотвору в сучасній англійській мові та створюють перспективи для дослідження телескопізмів в інших галузях життєдіяльності англомовного соціуму.

Література

1. Бездітко А. Р. Явище телескопії як новітній метод словотворення в англомовному середовищі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70) № 2. Ч. 2 2020. С. 16-21
2. Дмитрошкін Д.Е. Гра слів з власними назвами в складні телескопічних утворень американської та канадської терміносистеми хокею. *Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Актуальні проблеми філології*. - К.: КМУ, 2012. № 4. С. 97-108
3. Омельченко Л. Ф., Жихарева О. О. Прагматичні характеристики англійських композитів. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2010. Випуск 51. С. 12-16
4. Омельченко Л.Ф. Телескопічні слова сучасної англійської мови та їх структурно-семантична характеристика. *Збірник Львівського університету. Іноземна філологія*. – Львів. 2003. Вип. 15. – С. 49-53.

References

1. Dmytroshkin D.E. Hra sliv z vlasnymy nazvamy v skladni teleskopichnykh utvoren amerykanskoj ta kanadskoj terminosystemy khokkeiu. *Zbirnyk naukovykh statei Kyivskoho mizhnarodnoho universytetu. Aktualni problemy filolohii*. - K.: KyMU, 2012. № 4. С. 97-108
2. Bezditko A. R. Yavyshche teleskopii yak novitnij metod slovotvorennia v anhlomovnomu seredovyshchi. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Tom 31 (70) № 2. Ch. 2 2020. S. 16-21
3. Omelchenko L. F., Zhykharieva O. O. Prahmatychni kharakterystyky anhliskykh kompozitiv. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Filolohichni nauky*. 2010. Vypusk 51. S. 12-16
4. Omelchenko L.F. Teleskopichni slova suchasnoi anhliskoi movy ta yikh strukturno-semantychna kharakterystyka. *Zbirnyk Lvivskoho universytetu. Inozemna filolohiia*. – Lviv. 2003. Vyp. 15. – S. 49-53.